

Отримано: 27 серпня 2017 р.

Прорецензовано: 02 вересня 2017 р.

Прийнято до друку: 12 вересня 2017 р.

e-mail: [tetyana.kizyima68@gmail.com](mailto:tetyana.kizyima68@gmail.com)

DOI: 10.25264/2311-5149-2017-6(34)-47-51

Кізіма Т. О. Фінансове забезпечення розвитку культурно-мистецьких індустрій в Україні / Т. О. Кізіма // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. – Острог : Вид-во НУ«ОА», вересень 2017. – № 6(34). – С. 47–51.

УДК: 336.02

JEL-класифікація: L82; L83; Z10

**Кізіма Тетяна Олексіївна,**

*доктор економічних наук, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,  
Тернопільський національний економічний університет*

## **ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИХ ІНДУСТРИЙ В УКРАЇНІ**

*Важливою передумовою забезпечення сталого розвитку України є становлення і подальший розвиток культурно-мистецьких індустрій як вагомого сегменту креативної економіки. Культурно-мистецькі індустрії та креативне підприємництво – відносно нові поняття в українському контексті, проте не нові явища у світовій практиці. У статті охарактеризовано найбільш перспективні джерела, моделі та інструменти фінансового забезпечення розвитку культурно-мистецьких індустрій в Україні, серед яких виокремлено: самофінансування, грантове фінансування, меценатство, корпоративну філантропію, спонсорство, податкові пільги, кредитування, колективне фінансування. Акцентовано на необхідності використання креативного потенціалу суб'єктів національної економіки.*

**Ключові слова:** креативна економіка, культурно-мистецькі індустрії, фінансове забезпечення, фінансові інструменти, самофінансування, грантове фінансування, меценатство, спонсорство, податкові пільги, кредитування.

**Кизыма Татьяна Алексеевна,**

*доктор экономических наук, профессор кафедры финансов им. С. И. Юрия,  
Тернопольский национальный экономический университет*

## **ФИНАНСОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ КУЛЬТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ИНДУСТРИЙ В УКРАИНЕ**

*Важной предпосылкой обеспечения устойчивого развития Украины является становление и дальнейшее развитие культурно-художественных индустрий как весомого сегмента креативной экономики. Культурно-художественные индустрии и креативное предпринимательство – относительно новые понятия в украинском контексте, однако не новые явления в мировой практике. В статье охарактеризованы наиболее перспективные источники, модели и инструменты финансового обеспечения развития культурно-художественных индустрий в Украине, среди которых выделены: самофинансирование, грантовое финансирование, меценатство, корпоративная филантропия, спонсорство, налоговые льготы, кредитование, коллективное финансирование. Акцентируется на необходимости использования креативного потенциала субъектов национальной экономики.*

**Ключевые слова:** креативная экономика, культурно-художественные индустрии, финансовое обеспечение, финансовые инструменты, самофинансирование, грантовое финансирование, меценатство, спонсорство, налоговые льготы, кредитование.

**Tetiana Kizyima,**

*Doctor of Economic Sciences, Professor of Finance Department named S.I. Yuriy, Ternopil National Economic University*

## **FINANCIAL SUPPORT FOR THE DEVELOPMENT OF ARTS AND CULTURE INDUSTRIES IN UKRAINE**

*Formation and further development of culture and arts industries, which constitute a significant segment of the creative economy, are important prerequisites for the sustainable development of Ukraine. Culture and arts industries as well as creative entrepreneurship are relatively new concepts in Ukraine, but not a new phenomena in the world practice. Self-financing, grant financing, patronage, corporate philanthropy, sponsorship, tax incentives, lending, capital financing, collective financing have been identified among the most promising sources, models and tools of financial support for the development of cultural and artistic industries in Ukraine. Within the article the author emphasises the need to apply the creative potential of the national economy actors.*

**Key words:** creative economy, culture and arts industries, financial support, financial instruments, self-financing, grant financing, patronage, sponsorship, tax privileges, lending.

**Постановка проблеми.** Важливою передумовою забезпечення сталого розвитку України є становлення і подальший розвиток культурно-мистецьких індустрій як вагомого сегменту креативної економіки, яка стрімко розвивається і прогресує у світовому масштабі.

У 2008 році ООН було опубліковано перший глобальний звіт про стан розвитку креативної економіки, а 2009 рік в ЄС було названо Європейським роком креативності та інновацій [1], що закріпило пріоритет розвитку креативних, і, насамперед, культурно-мистецьких, індустрій у сучасних економіках. Це і зрозуміло, адже культурно-мистецькі індустрії, на противагу, скажімо, традиційній експлуатації обмежених природних ресурсів, дають змогу використовувати практично необмежений ресурс знань і креативного таланту, які закладені в людському розумі.

Загалом креативна економіка формується тими, хто використовує уяву, творчу енергію і знання для створення нових ідей і цінностей. Відповідно до вказаного успіх у цій сфері безпосередньо залежить від симбіозу творчості, підприємництва і технологічних інновацій, оскільки «виробництво» у сфері культури і мистецтва базується на інформації, то надзвичайний розвиток цифрових технологій і глобалізація мереж обміну інформацією роблять культурно-мистецький сектор одним із найбільш динамічних у світі [2].

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблеми розвитку креативної економіки та культурно-мистецьких індустрій розглядали у своїх працях зарубіжні (П. Інкей, Ч. Лендрі, Т. Ніелсен, Д. Тросбі, Р. Флоріда, М. Харріс) та вітчизняні (Л. Антошкіна, П. Бубенко, І. Вахович, О. Крот, О. Мельник, М. Проскуріна, Н. Рудь, Н. Цимбалюк) учені. Водночас, незважаючи на певні напрацювання та наявний потенціал дослідження із вказаної проблематики, зазначимо, що питання вироблення і реалізації фінансового інструментарію стимулювання розвитку культурно-мистецьких індустрій залишаються малодослідженими в Україні.

**Метою статті є** аналіз джерел фінансового забезпечення розвитку культурно-мистецьких індустрій в Україні в контексті його модернізації в сучасних умовах.

**Виклад основного матеріалу.** Культурно-мистецькі індустрії та креативне підприємництво – це відносно нові поняття в українському контексті, проте не нові явища у світовій практиці (визначення «культурні індустрії» запровадили Адорно та Хоркгаймер у праці «Діалектика просвітництва» [3]).

Британський департамент культури, медіа та спорту визначає креативні індустрії як «такі індустрії, які походять з індивідуальної креативності, вміння і таланту, і які мають потенціал до багатства і створення робочих місць через генерування та використання інтелектуальної власності» [5].

Окремі науковці стверджують, що це «діяльність, в основі якої лежить індивідуальне творче начало, навик чи талант, і яка може створювати додану вартість і робочі місця шляхом створення та експлуатації інтелектуальної власності» [6].

Загалом у секторі культурно-мистецьких індустрій виокремлюють такі їхні групи: реклама, архітектура, художній та антикварний ринок, ремесла, дизайн, мода, виробництво кіно- та відеопродукції, програмування (зокрема, створення розважальних, інтерактивних програм і комп'ютерних ігор), музика, виконавчі мистецтва, видавнича справа, теле-, радіо- та Інтернет-трансляції [4].

Необхідно зазначити, що креативна економіка в зарубіжних країнах містить такі важливі складові: 1) політики та законодавство, які її підтримують; 2) кластери й хаби; 3) інкубатори й акселератори; 4) професійні мережі та асоціації; 5) орієнтація на глобальні ринки та світову креативну сцену [1; 7]. Саме таке інфраструктурне підґрунтя забезпечує стійкість і сталість розвитку культурно-мистецького сектору. Ми вважаємо, що в Україні потрібно якомога більше розвивати саме ці інституційні складові успішного розвитку культурно-мистецьких індустрій, надаючи їм усіляку підтримку (зокрема, і фінансову) з боку держави.

Безумовно, в Україні давно назріла потреба системної підтримки творчих індустрій, адже в теперішньому комерціалізованому світі культура і мистецтво поступово стають товаром. Тому сьогодні надзвичайно важливо знайти спосіб використання механізму товарно-грошових відносин для поширення цінностей, які несе в собі «висока» культура. Зближення «високої» культури і повсякденних культурних практик має стати одним із пріоритетів культурної політики постіндустріальної доби. Саме тому для розвинених країн притаманне явище «економізації культури» і «культуризації економіки», що відображено у програмі Ради Європи «Створення культурного капіталу» [8, с. 3].

Насамперед, відзначимо, що вдосконалення фінансового забезпечення розвитку культурно-мистецьких індустрій є надзвичайно складною і водночас малодослідженою темою як у зарубіжних країнах, так і в Україні. Пов'язано це з тим, що:

- організації креативної економіки здебільшого працюють з об'єктами прав інтелектуальної власності (від музичних творів, дизайну і до способу представлення об'єктів). Оскільки за умов надання класичного кредиту заставою може бути майно, то під час кредитування культурно-мистецьких організацій потрібно оцінювати інтелектуальну власність, що вимагає відповідних навичок і знань;

- більшість культурно-мистецьких індустрій мають гібридні бізнес-моделі (від продажу квитків чи товарів, до спонсорства, партнерських проєктів, залучення грантів та ліцензування інтелектуальної власності). Тому будь-яке фінансування таких організацій вимагає розуміння конкретної бізнес-моделі й

оцінки відповідних фінансових ризиків;

- для інституційних інвесторів, які готові інвестувати в капітал культурно-мистецьких бізнесів (скажімо, приватного театру чи виробника дизайнерського одягу), складним питанням є оцінка частки в бізнесі, оскільки досить важко оцінити вартість креативного бізнесу, де сам товар чи послуга та їх просування базуються на креативних рішеннях [9].

Однак переконані, що модернізація фінансового інструментарію стимулювання розвитку культурно-мистецьких індустрій в Україні має потужний потенціал, адже за наявності необхідних фінансових ресурсів креативні ідеї можуть швидше перетворюватися на конкретні товари чи послуги, а за наявності доступних кредитів – культурно-мистецькі організації матимуть можливість зосереджуватись на своїй головній діяльності, а не способах оплати підрядникам (скажімо, в ситуації, коли організація, наприклад, музичного фестивалю вимагає попередньої оплати підрядникам, тоді як надходження коштів відбуватиметься під час проведення такого фестивалю).

На нашу думку, наявність необхідного фінансування в будь-якій формі пришвидшить вихід на ринок нових культурно-мистецьких товарів і послуг. Водночас найбільш перспективними джерелами, моделями та інструментами фінансування культурно-мистецьких індустрій в Україні можуть бути такі: власні кошти; кошти меценатів; кредити та податкові пільги; венчурне фінансування (за матеріалами звіту Єврокомісії [10]).

Насамперед серед означених джерел і моделей фінансового забезпечення культурно-мистецьких організацій виокремимо самофінансування (діяльність, здійснювану власним коштом) та вітчизняне і міжнародне грантове фінансування (безповоротне надання фінансових ресурсів переважно завдяки місцевим, національним або міжнародним програмам). Принагідно зазначимо, що за кордоном саме гранти є найбільш поширеною формою підтримки організацій галузі, їх надають різним установам або окремим працівникам культури і мистецтва. Однак в Україні цей вид підтримки залишається поки що мало розвиненим (за винятком хіба що окремих грантів Президента для видатних митців і творчої молоді). Проте грантові програми, зокрема і міжнародні, поступово починають діяти і в Україні (наприклад, у Львові щороку проводять конкурс соціально-культурних проєктів) [11], а на сторінці програми ЄС «Культура і креативність» вітчизняні культурно-мистецькі організації можуть знайти перелік пропонованих грантів [12].

З-поміж альтернативних форм фінансового забезпечення розвитку культурно-мистецьких індустрій виокремимо меценатство (фінансування без очікуваних переваг для мецената), корпоративну філантропію (очікуваними є репутаційні переваги) і спонсорство (прямі комерційні переваги для спонсора, пов'язані, насамперед, із рекламою).

Досить ефективним інструментом фінансування розвитку культурно-мистецьких індустрій в Україні вважаємо також податкові пільги, за допомогою яких держава зможе стимулювати розвиток цього важливого сектора національної економіки шляхом створення кращих умов у сфері оподаткування (скажімо, пільгові ставки оподаткування продакшин-компаній у вітчизняній кіноіндустрії стимулюватимуть інвесторів вкладати кошти у виробництво нових фільмів; схема зменшення податкових зобов'язань для інвесторів у малий креативний бізнес сприятиме розвитку цього сектора).

Класичною формою фінансового забезпечення розвитку креативних індустрій у світовій практиці є кредити. Для культурно-мистецьких індустрій кредитне фінансування може стосуватися як початку діяльності (стартова позика), так і фінансування виходу на міжнародні ринки (наприклад, експортне фінансування) чи кредитування розширення діяльності. Водночас досить ефективним інструментом у секторі культурно-мистецьких індустрій є мікрокредитування, яке може спрямовуватися, передусім, на збільшення аудиторії для організацій креативної економіки [10].

Фінансування капіталу (залучення фінансових ресурсів у статутний капітал організацій культурно-мистецьких індустрій) також можна вважати перспективною формою фінансового забезпечення розвитку цього сектору в Україні. Для новостворених компаній першим джерелом фінансування можуть слугувати «бізнес-ангели» – фізичні особи або спеціалізовані фінансові фонди. На наступних етапах розвитку компанії креативної економіки нерідко використовують венчурні фонди, які вкладають кошти у високоризикові, однак потенційно і високоприбуткові культурно-мистецькі бізнеси. Венчурне фінансування переважно є наступним кроком після того, як бізнес довів свою життєздатність у невеликому масштабі (наприклад, після початкового фінансування «бізнес-ангелом») [10].

У світовій практиці поширеною формою фінансового забезпечення організацій креативної економіки є колективне фінансування. Фахівці виділяють такі форми колективного фінансування:

- пряме кредитування – кредитування культурно-мистецьких бізнесів фізичними особами;
- колективне фінансування капіталу – залучення власників бізнесів через платформи колективного фінансування;
- фінансування за винагороду – коли донори проєктів отримують певну матеріальну винагороду (квитки, книжки тощо);

- добровільне фінансування – донори проекту не очікують жодної винагороди, а вкладають кошти лише в ідею;
- фінансування за частку в доходах (прибутку) – донори культурно-мистецьких проектів отримують частку в доході (прибутку) проекту;
- колективне боргове фінансування – донори вкладають кошти в облігації або інші боргові зобов'язання;
- гібридні моделі [9].

Серед інструментів зменшення ризиків фінансування зацентруємо увагу на такій схемі як гарантування кредитів малому бізнесу, що працює в секторі культурно-мистецьких індустрій. Переконані, що саме вона дозволяє зменшити ризик фінансування організацій креативної економіки для комерційних банків і стимулювати їх до набуття досвіду роботи в цьому секторі. До прикладу, у червні 2016 року Європейський інвестиційний фонд та Європейська Комісія оголосили про запуск схеми гарантування кредитів малому бізнесу з сектору креативної економіки (культурних і креативних індустрій) обсягом 121 млн євро. Очікують, що завдяки цій схемі банки та інші фінансові організації нададуть понад 600 млн євро кредитів організаціям креативної економіки. Схема покриватиме до 70% ризику неповернення окремих кредитів організаціям креативної економіки і до 25% ризику загального кредитного портфелю для організацій креативної економіки банкам-учасникам [9]. Це, на нашу думку, є добротним фінансовим інструментом для розвитку одного з найдинамічніших секторів європейської економіки.

Важливим аспектом стимулювання розвитку культурно-мистецьких індустрій в Україні вважаємо також формування цілісної системи фінансових інструментів, якими держава може захищати національний культурно-мистецький продукт. Переконані, що прямі державні закупівлі та податкові пільги – це потужний, однак доволі пасивний інструмент такого стимулювання. А от посилити динаміку зростання в секторі культурно-мистецьких індустрій, на нашу думку, зможуть насамперед пільгові банківські кредити, гранти на розробку і запуск пілотних проектів, а також інформаційно-консультаційна допомога через державні агенції розвитку або мережу «бізнес-інкубаторів».

**Висновки.** На жаль, проблеми фінансування розвитку креативної економіки в Україні майже не порушують (ані політики, ані бізнес-структури, ані засоби масової інформації). А потенціал, переконані, наша держава має доволі потужний, адже сектор культурно-мистецьких індустрій в Україні сьогодні активно зростає (це й Alfa Jazz Fest у Львові, який організовує київське ТОВ «Леополіс Джаз»; це й обороти «95 кварталу»; це й екосистема ВДНГ, створена фактично з нуля). Ми вважаємо, що в Україні вже сформовано перспективний ринок для нових гравців, нових фінансових продуктів і нових рішень у цій сфері. І цілком очевидно, що сьогодні необхідно стимулювати розвиток фінансових навиків менеджменту організацій креативної економіки, адже без фінансової грамотності, вміння складати фінансові плани, вміння звітувати, ведення прозорої бухгалтерії і доброчесності в бізнес-відносинах, доступ до фінансування залишатиметься недосяжним [9].

Безумовно, світовий ринок культурно-мистецьких індустрій розвивається досить стрімко і мобільно, що вимагає від окремих країн і виробників високих адаптаційних здібностей, щоб відповідати світовим тенденціям. Україна має значний потенціал для розвитку креативного сектору економіки і, зокрема, нарощування експортного потенціалу. Тому переконані, що за умови виваженого державного протекціонізму та багатоканальної системи фінансового забезпечення культурно-мистецькі індустрії в Україні можуть стати реальним джерелом наповнення бюджету країни та дієвим каналом промоції культури і мистецтва в сучасних умовах.

### Література:

1. Шлях виживання у нашому сторіччі – креативна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tianxia.link/uk/article/5845-shliakh-vizhivannia-u-nashomu-storichchi-kreativna-iekonomika>.
2. Культурні індустрії в сучасному місті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.creativecities.org.ua/uk/articles/?newsid=22>.
3. Адорно Т., Хоркгаймер М. Диалектика Просвещения. Философские фрагменты / Перевод с нем. М. Кузнецова. – М.–СПб. : Медиум, Ювента, 1997. – 312 с.
4. Креативні індустрії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [https://uk.wikipedia.org/wiki/ Креативні\\_індустрії](https://uk.wikipedia.org/wiki/Креативні_індустрії).
5. Creative Industries: Mapping Document / UK Government's Department for Culture, Media and Sport. – London, 1998, 2001.
6. Гнедовский М. Творческие индустрии : политический вызов для России / Отечественные записки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www.strana-oz.ru](http://www.strana-oz.ru).
7. Креативні індустрії в Україні : вистояти, просвітити(ся) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/Society/158758>.
8. Скиба М. Рецепти та інгредієнти. Кого нагодує Мінкульт «культурним продуктом» // Дзеркало тижня. – 2008. – № 31 (710). – 23–29 серпня. – С. 3.

9. Воробей В. Креативна економіка та доступ до фінансування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://medium.com/dg-ukraine>.
10. Survey on access to finance for cultural and creative / European Union, 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/studies/access-finance\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/studies/access-finance_en.pdf).
11. Конкурс соціально-культурних проектів «Зробимо Львів кращим» на 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://city-adm.lviv.ua>.
12. Програма Європейського Союзу «Культура і креативність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.culturepartnership.eu/opportunities>.